

Національний університет
«Одеська Юридична Академія»

Факультет прокуратури та слідства
(кримінальної юстиції)

Кафедра криміналістики, судових експертиз
та поліграфології

Національний центр судових експертиз
при Міністерстві юстиції
Республіки Молдова

Міжнародна громадська організація
«Конгрес Криміналістів»

Одеський науково-дослідний
Інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«КРИМІНАЛІСТИКА МАЙБУТНЬОГО:
ЦИФРОВІ ІННОВАЦІЇ,
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ,
ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ»

м. Одеса

05 червня 2026 року

КРИМІНАЛІСТИКА МАЙБУТНЬОГО: ЦИФРОВІ ІННОВАЦІЇ, ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ, ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

5 червня 2026 р.

*Одеса
2026*

CRIMINALISTICS OF THE FUTURE: DIGITAL INNOVATIONS, ARTIFICIAL INTELLIGENCE, GLOBAL CHALLENGES AND THREATS

**Proceedings of the International Scientific and Practical
Conference**

5 June 2026

*Odesa
2026*

*Рекомендовано до друку рішенням кафедри криміналістики, судових експертиз та поліграфології НУ«ОЮА» (протокол № 20 від 12 червня 2026 року)
Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради ОНДІСЕ (протокол №4 від 22 червня 2026 року)*

Криміналістика майбутнього: цифрові інновації, штучний інтелект, глобальні виклики та загрози: збірник матеріалів міжнар. наук.–практ. конф. (м. Одеса, 5 черв. 2026 р.) / [орг. комітет: С. Ківалов, М. Аракелян, О. Катаррага, Д. Кішко, В. Шепітько, Д. Колодін, А. Колодіна Л. Аркуша, та ін.]; Нац. ун–т «Одеська юридична академія», кафедра криміналістики, судових експертиз та поліграфології; Національний центр судових експертиз при Міністерстві юстиції Республіки Молдова; Одеський науково–дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України, Міжнародна громадська організація «Конгрес криміналістів». Одеса: НУ «ОЮА», 2026. 564 с.

У збірнику викладено матеріали Міжнародної науково–практичної конференції «Криміналістика майбутнього: цифрові інновації, штучний інтелект, глобальні виклики та загрози», проведеної 5 червня 2026 року Національним університетом «Одеська юридична академія» за участю українських та іноземних науковців, судових експертів, представників правоохоронних органів, практиків, приватних експертів і здобувачів наукових ступенів. Матеріали присвячено криміналістичним інноваціям, цифровим технологіям, штучному інтелекту, розслідуванню злочинів у кіберпросторі, кримінально–правовим і кримінологічним викликам цифровізації, а також кримінально–процесуальним, оперативнорозшуковим та криміналістичним аспектам документування злочинів у цифровий час.

Висловлюємо вдячність усім авторам за активну участь, якісний науковий матеріал та дотримання принципів академічної доброчесності.

Матеріали викладені в авторській редакції.

Відповідальність за зміст, наукову новизну, коректність цитування та достовірність фактичного матеріалу несуть автори.

© НУ «Одеська юридична академія», 2026

© Автори статей, 2026

*Recommended for publication by the decision of the Department of Criminalistics, Forensic Examinations and Polygraphology NU «OLA» (Pr. 20, June, 12, 2026)
Recommended for publication by the decision of the Academic Council of ONDISE (Pr. 4, June, 22, 2026)*

Criminalistics of the Future: Digital Innovations, Artificial Intelligence, Global Challenges and Threats: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference (Odesa, 5 June 2026) / [Organizing Committee: S. Kivalov, M. Arakelyan, O. Cataraga, D. Kishko, V. Shepitko, A. Kolodina, D. Kolodin, L. Arkusha, et al.]; National University «Odesa Law Academy», Department of Criminalistics, Forensic Examinations and Polygraphology; National Centre of Judicial Expertise of the Ministry of Justice of the Republic of Moldova; Odesa Scientific Research Institute of Forensic Examinations of the Ministry of Justice of Ukraine; International Public Organization «Congress of Criminalists». Odesa: NU «OLA», 2026. 564 p.

The Proceedings contain papers presented at the International Scientific and Practical Conference «Criminalistics of the Future: Digital Innovations, Artificial Intelligence, Global Challenges and Threats», held on 5 June 2026 by the National University «Odesa Law Academy». The conference brought together Ukrainian and foreign scholars, forensic experts, representatives of law enforcement agencies, practitioners, private experts and postgraduate researchers. The materials cover criminalistics innovations, digital technologies, artificial intelligence, expert support for justice, investigation of crimes in cyberspace, criminal law and criminological challenges of digitalization, as well as criminal procedure, operational–search and criminalistics aspects of documenting crimes in the digital age.

We express our sincere gratitude to all authors for their active participation, high–quality academic contributions and adherence to academic integrity.

The materials are published in the authors' original versions.

Authors bear responsibility for the content, scientific novelty, accuracy of citations and reliability of factual information.

© National University «Odesa Law Academy», 2026

© Authors of articles, 2026

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ПРОКУРАТУРИ ТА СЛІДСТВА
(КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ)
КАФЕДРА КРИМІНАЛІСТИКИ, СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ
ТА ПОЛІГРАФОЛОГІЇ
(м. Одеса, Україна)**

**NATIONAL UNIVERSITY «ODESA LAW ACADEMY»
FACULTY OF PROSECUTION AND INVESTIGATION
(CRIMINAL JUSTICE)
DEPARTMENT OF CRIMINALISTICS, FORENSIC EXAMINATIONS AND
POLYGRAPHOLOGY
(Odesa, Ukraine)**

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ
ПРИ МІНІСТЕРСТВІ ЮСТИЦІЇ
РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА
(м. Кишинів, Республіка Молдова)
NATIONAL CENTRE OF JUDICIAL EXPERTISE
MINISTRY OF JUSTICE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA
(Chişinău, Republic of Moldova)**

**ОДЕСЬКИЙ НАУКОВО–ДОСЛІДНИЙ
ІНСТИТУТ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ
МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
(м. Одеса, Україна)
ODESA SCIENTIFIC RESEARCH INSTITUTE
OF FORENSIC EXAMINATIONS
MINISTRY OF JUSTICE OF UKRAINE
(Odesa, Ukraine)**

**МІЖНАРОДНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«КОНГРЕС КРИМІНАЛІСТІВ»
(Україна)
INTERNATIONAL PUBLIC ORGANIZATION
«CONGRESS OF CRIMINALISTS»
(Ukraine)**

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

ГОЛОВА ОРГКОМІТЕТУ:

Сергій КІВАЛОВ – Президент Національного університету «Одеська юридична академія», д.ю.н., академік;

ЗАСТУПНИКИ ГОЛОВИ ОРГКОМІТЕТУ:

Мінас АРАКЕЛЯН – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», д.ю.н., професор;
Денис КОЛОДІН – декан факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції) Національного університету «Одеська юридична академія», д.ю.н., професор;
Лариса АРКУША – завідувач кафедри криміналістики, судових експертиз та поліграфології Національного університету «Одеська юридична академія», д.ю.н., професор.

СПІВОРГАНІЗАТОРИ:

Ольга КАТАРАГА – директор Національного Центру судових експертиз Міністерства юстиції Республіки Молдова, судовий експерт вищої категорії, д.ю.н.;
Пьотр ПЄТКОВИЧ – заступник директора Національного Центру судових експертиз Міністерства юстиції Республіки Молдова, судовий експерт вищої категорії;
Дмитро КІШКО – директор Одеського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України;
Антоніна ЧЕРЕМНОВА – вчений секретар Одеського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України, к.ю.н., доцент;
Валерій ШЕПІТЬКО – президент Міжнародної громадської організації «Конгрес криміналістів», д.ю.н., професор.

ЧЛЕНИ ОРГКОМІТЕТУ:

Дар'я МІНЧЕНКО – начальник відділу міжнародних зв'язків Національного університету «Одеська юридична академія», к.ю.н., доцент;
Таїсія ІВАНІЙЧУК – директор наукової бібліотеки Національного університету «Одеська юридична академія», к.біол.н.;
Сергій СТАРОДУБОВ – декан факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія», к.ю.н., доцент;
Богдан ФАСІЙ – декан факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія», к.ю.н., доцент
Євген ХИЖНЯК – декан факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія», к.ю.н., доцент

- Віктор ЦИТРЯК** – заступник декана факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції) Національного університету «Одеська юридична академія», к.ю.н., доцент;
- Юлія ГРЕСЬ** – доцент кафедри криміналістики, судових експертиз та поліграфології Національного університету «Одеська юридична академія», к.ю.н., доцент;
- Анна КОЛОДІНА** – доцент кафедри криміналістики, судових експертиз та поліграфології Національного університету «Одеська юридична академія», к.ю.н., доцент;
- Олександр ЧЕРНОВ** – доцент кафедри криміналістики, судових експертиз та поліграфології Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії з галузі знань 08 «Право».

ГОЛОВА РОБОЧОЇ ГРУПИ:

- Анна КОЛОДІНА** – доцент кафедри криміналістики, судових експертиз та поліграфології Національного університету «Одеська юридична академія», к.ю.н., доцент;

ЧЛЕНИ РОБОЧОЇ ГРУПИ:

- Вікторія ГРИНЕВИЧ** – в.о. директора Центру поліграфологічних досліджень та тестування, асистент кафедри криміналістики, судових експертиз та поліграфології Національного університету «Одеська юридична академія»;
- Ірина ПИШНЕНКО** – провідний фахівець відділу ліцензування, акредитації та забезпечення якості освіти, асистент кафедри криміналістики, судових експертиз та поліграфології Національного університету «Одеська юридична академія»;
- Олександра СТАУРСЬКА** – завідувач підготовчим відділенням, доцент кафедри криміналістики, судових експертиз та поліграфології Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії з галузі знань 08 «Право».

ВІДПОВІДАЛЬНІ ЗА ВИПУСК / УКЛАДАЧІ:

- Лариса АРКУША** – завідувач кафедри криміналістики, судових експертиз та поліграфології Національного університету «Одеська юридична академія», д.ю.н., професор;
- Антоніна ЧЕРЕМНОВА** – вчений секретар Одеського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України, к.ю.н., доцент;
- Пьотр ПЕТКОВИЧ** – заступник директора Національного Центру судових експертиз Міністерства юстиції Республіки Молдова, судовий експерт вищої категорії;
- Валерій ШЕПІТЬКО** – президент Міжнародної громадської організації «Конгрес криміналістів», д.ю.н., професор;
- Юлія ГРЕСЬ** – доцент кафедри криміналістики, судових експертиз та поліграфології Національного університету «Одеська юридична академія», к.ю.н., доцент;

- Анна КОЛОДІНА** – доцент кафедри криміналістики, судових експертиз та поліграфології Національного університету «Одеська юридична академія», к.ю.н., доцент;
- Олександра СТАУРСЬКА** – завідувач підготовчим відділенням, доцент кафедри криміналістики, судових експертиз та поліграфології Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії з галузі знань 08 «Право».
- Олександр ЧЕРНОВ** – доцент кафедри криміналістики, судових експертиз та поліграфології Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії з галузі знань 08 «Право».

ЛУКАЩУК Каріна.....	338
ЦИФРОВІЗАЦІЯ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ, НЕ ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ	
ЛУЦЮК Павло.....	342
ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ВПЕРШЕ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ ТА СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ	
СИДОРЧУК Владислав, СИДОРЧУК Інна.....	348
КІБЕРТЕРОРИЗМ: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА НАПРЯМКИ ПРОТИДІЇ	
СТЕПАНЕНКО Оксана.....	353
КІБЕРНАСИЛЬСТВО ЯК САМОСТІЙНА ФОРМА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА	
ТІТУНІНА Катерина.....	358
ПРОТИДІЯ РАДИКАЛІЗАЦІЇ ТА ГІБРИДНИМ ЗАГРОЗАМ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	
ЦЕХАН Дмитро.....	362
ІДЕОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ УГРУПОВАНЬ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	
ЦИТРЯК Віктор.....	367
ЕФЕКТИВНІСТЬ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАСОБУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ В ПЕНІТЕНЦІАРНИХ УСТАНОВАХ	

СЕКЦІЯ 5.

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ ДОКУМЕНТУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У ЦИФРОВИЙ ЧАС

АЛБУЛ Сергій.....	372
КРИМІНАЛЬНА РОЗВІДКА ЯК СИСТЕМНИЙ ЕЛЕМЕНТ КОМПЛЕКСНОЇ МОДЕЛІ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
ВАЩУК Олеся.....	377
ПРОБЛЕМИ ДОСТОВІРНОСТІ ФОТО- ТА ВІДЕОДОКАЗІВ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ РОЗВИТКУ DEERFAKE-ТЕХНОЛОГІЙ	

ВОЛОС Владислав.....	381
ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ТА ФІКСАЦІЇ ЦИФРОВИХ СЛІДІВ У РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ	
ВОЛОШИНА Владлена.....	384
ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ОТРИМАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ	
ГОНЧАРУК Владислава.....	387
СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ДЖЕРЕЛО КРИМІНАЛІСТИЧНИХ СЛІДІВ: ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ РОЗСЛІДУВАННЯ ТРАФІКІНГУ	
ГРЕБЕНЮК Сергій, КУШНІРЕНКО Наталія.....	391
СУДОВО–ДАКТИЛОСКОПІЧНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ НЕВПІЗНАНИХ ТРУПІВ ТА ЇХ ОСТАНКІВ ЗА ЦИФРОВИМИ ЗОБРАЖЕННЯМИ ВІДБИТКІВ ПАЛЬЦІВ РУК ІЗ БІОМЕТРИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ	
ГРИНЕВИЧ Вікторія.....	397
МІЖ ЕФЕКТИВНІСТЮ ТА ВЕРХОВЕНСТВОМ ПРАВА: ПРАВОВІ Й ЕТИЧНІ МЕЖІ ЗАСТОСУВАННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ МЕТОДІВ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ	
ДРИГА Єлизавета.....	401
ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧИХ ТА ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ТАКТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ЗБРОЇ ТА БОЄПРИПАСІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	
ЗАВТУР Віктор.....	406
ЦИФРОВИЙ ОБШУК У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ НОРМАТИВНОЇ МОДЕЛІ	
ЗАГОРОДНІЙ Ігор.....	412
АЛГОРИТМІЗАЦІЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ З МОЖЛИВОСТЯМИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО РОЗКРИТТЯ ТЯЖКИХ ТА ОСОБЛИВО ТЯЖКИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	
ЗАГОРОДНІЙ Віктор.....	419
МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРОРА ЯК ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КЕРІВНИКА НА ЗАВЕРШАЛЬНОМУ ЕТАПІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	

DOI <https://doi.org/10.32837/11300.33570>

Гончарук Владислава

*аспірантка кафедри криміналістики, судових експертиз та поліграфології,
Національний університет «Одеська юридична академія»,
м. Одеса, Україна*

*ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-0223-7022>
e-mail: honcharuk.vladyslava.ihorivna@gmail.com*

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ДЖЕРЕЛО КРИМІНАЛІСТИЧНИХ СЛІДІВ: ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ РОЗСЛІДУВАННЯ ТРАФІКІНГУ

У тезах розглянуто особливості використання соціальних мереж як джерела криміналістичних слідів при розслідуванні трафікінгу. Проаналізовано інноваційні методи у виявленні та розслідуванні торгівлі людьми. Акцентовано увагу на ролі штучного інтелекту при ідентифікації жертв та трафікерів, прогнозуванні ризиків та формуванні нових стратегій протидії вербуванню та експлуатації осіб у цифровому середовищі.

Ключові слова: трафікінг, криміналістичний слід, соціальні мережі, розслідування, інноваційні методи, торгівля людьми, протидія експлуатації, штучний інтелект.

Honcharuk Vladyslava

*Postgraduate Student of the Department of Criminalistics,
Forensic Examinations and Polygraphology
National University «Odesa Law Academy»,
Odesa, Ukraine*

SOCIAL NETWORKS AS A SOURCE OF FORENSIC TRACES: INNOVATIVE METHODS FOR INVESTIGATING TRAFFICKING

The abstracts examine the specifics of using social networks as a source of forensic evidence in trafficking investigations. Innovative methods in the detection and investigation of human trafficking are analyzed. Emphasis is placed on the role of artificial intelligence in identifying victims and traffickers, predicting risks, and developing new strategies to counter the recruitment and exploitation of individuals in the digital environment.

Key words: trafficking, forensic evidence, social networks, investigation, innovative methods, human trafficking, countering exploitation, artificial intelligence.

В умовах цифровізації та розвитку штучного інтелекту соціальні мережі є масштабним інструментом комунікації, який використовують злочинні угруповання для вербування та експлуатації осіб. Цифрове середовище ускладнює виявлення та розслідування трафікінгу, що зумовлює необхідність у

поглибленому вивченні цифрових слідів, впровадженні технологій штучного інтелекту та розробці інноваційних методів розслідування злочинів торгівлі людьми.

Криміналістичними цифровими слідами, джерелом яких є соціальні мережі та які дозволяють ідентифікувати осіб, причетних до трафікінгу, є: сторінки (профілі в соціальних мережах та масенджерах); метадані файлів (дані про час, місце, пристрій, які залишаються при публікаціях та при пересиланні повідомлень); геолокаційні дані (для встановлення місцезнаходження трафікерів та утримуваних жертв); електронні сліди реєстрації (IP–адреси, засоби зв'язку, час створення акаунтів, прив'язка до банківських карток або криптовалютних гаманців); алгоритми взаємодії користувачів (для виявлення потенційно загрозливих акаунтів); повідомлення та інформація, що міститься після знищення даних у месенджерах (інформація, що підлягає відновленню з використанням спеціалізованого криміналістичного обладнання зберігається на серверах, хмарних сховищах, у кеші пристроїв жертв/злочинців).

Враховуючи вищевикладене, за допомогою технологій штучного інтелекту вдається ідентифікувати осіб (до прикладу, з використанням технології Clearview AI) шляхом розпізнавання їх облич та пошуку у соціальних мережах чи інших електронних базах даних [1, с. 358].

Окрім цього, штучний інтелект здатний: ідентифікувати приховані мережі вербувальників, прогнозувати ризики щодо експлуатації осіб за різними ознаками (віком, соціальним станом, рівнем матеріального забезпечення, країною походження тощо); формувати психологічний портрет трафікерів за ключовими психологічними, інтелектуальними й поведінковими характеристиками для завчасного виявлення дій торговців людьми.

Проте, слід зауважити, що з розвитком цифровізації існують реальні загрози та ризики зловживання штучним інтелектом та використання інформаційних технологій у організованій злочинній діяльності. Зокрема, злочинні угруповання використовують генеративні моделі для створення недостовірних інформаційних матеріалів (deepfakes) з метою психологічного та маніпулятивного тиску, використовуючи неправдиві пропозиції працевлаштування та вдаване сприяння в допомозі [2, с. 2].

Наразі інноваційними методами у виявленні та розслідуванні торгівлі людьми можуть слугувати:

Впровадження OSINT – інструментів (Open source intelligence). Використання спеціального програмного забезпечення надає можливість відслідковувати типові для вербування потенційних жертв оголошення з пошуку роботи, знайомств, надання послуг або соціальної допомоги при складних життєвих обставинах тощо. Розвідка на основі відкритих джерел (OSINT) дає змогу виявляти фейкові профілі вербувальників та блокувати їх до встановлення безпосереднього контакту з жертвами.

Поширення алгоритмів розпізнавання. Застосування штучного інтелекту для розпізнавання осіб та порівняння їх з даними зниклих осіб, які піддавалися експлуатації слугує аналізу соціальних мереж та відстеженню поведінкових характеристик і стратегій маніпуляцій, які використовують вербувальники для заволодіння довірою жертв.

Цифрова криміналістика (Digital Forensics). Використання інноваційного комплексу відібрання криміналістичних даних (до прикладу, програмного забезпечення Cellebrite) сприяє аналізу даних з хмарних сховищ, дослідженню зашифрованих чатів, відновленню видалених файлів (EnCase, FTK Imager) та журналів дзвінків з вилючених технічних приладів [3, с.48].

Створення цифрових платформ та чат-ботів. Глобальні технологічні платформи застосовують власні інструменти для виявлення матеріалів про сексуальну та трудову експлуатацію. Створення спеціалізованих гарячих ліній та чат-ботів дозволить жертвам оперативно та безпечно передавати правоохоронним органам інформацію про випадки трафікінгу [4]. Нейромережі здатні сканувати інформаційне наповнення соціальних мереж та розпізнавати сліди експлуатації, приховані метадані зображень й, таким чином, зіставляти обличчя з базами даних зниклих безвісти або розшукуваних осіб.

Впровадження технологій NLP (синтез природної мови) та GNN (графові нейронні мережі). Штучний інтелект здатний розпізнавати приховані ознаки: коди, специфічні скорочення, закономірні помилки у типових повідомленнях й дописах в соціальних мережах, зокрема з пропозиціями роботи або інтернет-знайомств. Графовий аналіз дозволяє виявляти зв'язки між пов'язаними IP-адресами, акаунтами та дописами, якщо трафікер публікує оголошення у різних соціальних мережах з різних акаунтів, але з прив'язкою до одного ж засобу зв'язку або електронного гаманця.

З огляду на вищевикладене, сучасна цифрова криміналістика невід'ємно пов'язана з криміналістичними інноваціями. Інтеграція технологій штучного інтелекту у традиційні методи розслідування відкриває нові можливості для дослідження соціальних мереж як джерела криміналістичних слідів у злочинах, пов'язаних з вербуванням та експлуатацією осіб. Отже, соціальні мережі стають простором для збору доказової інформації, а інноваційні методи розслідування з використанням штучного інтелекту – інструментом її відбору, систематизації, побудування алгоритмів та прогнозування ризиків, що сприятиме ефективній протидії сучасним формам трафікінгу.

Перелік використаних джерел:

1.Шевчук, В. М. Роль технологій штучного інтелекту у правоохоронній діяльності та забезпеченні безпеки та обороноздатності України. Law, Society, Economy Journal. 2024. № 6. С. 88–96. URL: https://lsej.org.ua/6_2024/90.pdf

2.S. Lannier, «Using US Artificial Intelligence to Fight Human Trafficking in Europe», 2023, Vol. 18(1), eucrim, pp 67–72. URL: <https://eucrim.eu/media/articles/pdf/eucrim-article-2023-002.pdf>

3.Василова, О. В. Роль інноваційних технологій у розслідуванні та попередженні злочинів: сучасні виклики. Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича. Серія: Право. 2025. Вип. 87, № 4. С. 6–12. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/03/8-3.pdf>

4.The Exodus Road. Human Trafficking and Social Media. The Exodus Road. 2024. URL: <https://theexodusroad.com/human-trafficking-and-social-media/>

DOI <https://doi.org/10.32837/11300.33574>

Гребенюк Сергій

*заступник завідувача лабораторії трасологічних,
дактилоскопічних досліджень та обліку
Державного науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України,
м. Одеса, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-8040-6774>
e-mail: HrebenyukSM@ndekc.mvs.gov.ua*

Кушніренко Наталія

*завідувач відділу дактилоскопічних досліджень лабораторії
трасологічних, дактилоскопічних досліджень та обліку
Державного науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України,
м. Одеса, Україна
e-mail: nneki@navs.edu.ua*

СУДОВО-ДАКТИЛОСКОПІЧНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ НЕВПІЗНАНИХ ТРУПІВ ТА ЇХ ОСТАНКІВ ЗА ЦИФРОВИМИ ЗОБРАЖЕННЯМИ ВІДБИТКІВ ПАЛЬЦІВ РУК ІЗ БІОМЕТРИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ

У статті досліджено можливості судової дактилоскопічної експертизи при ідентифікації тіл (останків) невідомих трупів, за зображеннями відбитків пальців рук, що містяться на електронних носіях біометричних документів. Розглянуто особливості використання дактилоскопічних даних (відцифрованих зображень дактилоскопічних карт та відбитків пальців рук) у процесі встановлення особи невідомого трупу, переваги цифрових біометричних технологій, а також проблемні питання отримання, зчитування та дослідження дактилоскопічної інформації з безконтактних електронних носіїв.

Ключові слова: судова дактилоскопія, дактилоскопічна експертиза, біометричний документ, електронний носій, відбитки пальців рук, ідентифікація особи, папілярні узорі, воєнний стан, криміналістика.

Hrebeniuk Serhii

*Deputy Head of the Laboratory of Traceological and Dactyloscopic
Research and Records of the State Scientific
Research Forensic Center of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine,
Kyiv, Ukraine*

Kushnirenko Nataliia

*Head of the Fingerprint Examination Department of the
Laboratory of Traceological and Dactyloscopic*

*Research and Records of the State Scientific Research Forensic
Center of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine,
Kyiv, Ukraine*

FORENSIC FINGERPRINT IDENTIFICATION OF UNIDENTIFIED CORPSES AND THEIR REMAINS USING DIGITAL IMAGES OF FINGERPRINTS FROM BIOMETRIC DOCUMENTS

The article examines the capabilities of forensic fingerprint examination in the identification of bodies (remains) of unidentified corpses using digital images of fingerprints stored on electronic media of biometric documents. The study considers the specific features of using fingerprint data (digitized images of fingerprint cards and fingerprints) in the process of establishing the identity of an unidentified corpse, the advantages of digital biometric technologies, as well as problematic issues related to obtaining, reading, and examining fingerprint information from contactless electronic media.

Key words: forensic dactyloscopy, fingerprint examination, biometric document, electronic media, fingerprints, personal identification, papillary patterns, martial law, criminalistics.

Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України призвела до значної кількості людських жертв, певну частину яких становлять невпізнані тіла та фрагментовані останки загиблих осіб. За таких умов особливої актуальності набуває питання оперативної, достовірної ідентифікації загиблих осіб. Встановлення особи загиблого має важливе кримінально–процесуальне, гуманітарне та соціальне значення, оскільки забезпечує реалізацію прав родичів, сприяє документуванню воєнних злочинів та веденню офіційного обліку жертв збройного конфлікту.

Одним із ефективних засобів встановлення особи є судова дактилоскопічна експертиза. Особливого значення в сучасних умовах набуває використання дактилоскопічних даних, що зберігаються на електронних носіях біометричних документів, зокрема паспортів громадянина України у формі ID–картки, паспортів громадянина України для виїзду за кордон, посвідок на проживання та інших документів, які містять безконтактний електронний носій.

Цифровізація біометричної інформації значно розширила можливості криміналістичної ідентифікації, оскільки дозволяє використовувати електронні зображення відбитків пальців рук як порівняльний матеріал у судово–експертній діяльності.

Сучасні біометричні документи містять електронний носій, на якому зберігаються персональні та біометричні дані особи, у тому числі відцифровані відбитки пальців рук особи (вказівних пальців рук особи, а у разі відсутності

можливості парні відбитки інших пальців рук або два будь-які відбитки пальців руки).

Відцифровані відбитки пальців рук особи вносяться до безконтактного електронного носія таких документів: паспорта громадянина України для виїзду за кордон, дипломатичного паспорта України, службового паспорта України, посвідчення особи моряка, посвідчення члена екіпажу, посвідчення особи без громадянства для виїзду за кордон, посвідки на постійне проживання, посвідки на тимчасове проживання, посвідчення біженця, проїзного документа біженця, посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту, проїзного документа особи, якій надано додатковий захист, картки мігранта); а також за згодою особи – паспорта громадянина України.

Такі дані формуються під час оформлення відповідних документів із використанням спеціалізованих дактилоскопічних сканерів. Отриманні з використання даних спеціалізованих приладів зображення відбитків пальців рук як правило відповідають вимогам щодо їх якості й придатності для проведення порівняльних дактилоскопічних досліджень.

Об'єктами судової дактилоскопічної експертизи у таких випадках можуть виступати:

цифрові зображення відбитків пальців рук, що містяться на безконтактному електронному носії біометричного документа;

відбитки/відтиски пальців рук (дактилоскопічні карти), отримані шляхом дактилоскопіювання тіл, невпізнаних трупів або їх останків.

Використання зображень відбитків пальців рук з електронних носіїв біометричних документів у судовій дактилоскопічній експертизі дозволяє:

встановлювати особу невпізнаних тіл та останків;

підтверджувати належність біометричного документа конкретній особі;
ідентифікувати особу навіть за відсутності паперових дактилокарт.

Специфіка такого дослідження полягає у необхідності використання спеціального програмного та технічного забезпечення для зчитування інформації з електронного носія біометричних документів.

Використання зображень відбитків пальців рук з електронних носіїв біометричних документів у кримінальному провадженні повинно здійснюватися для конкретних і законних цілей, визначених за згодою суб'єкта даних, або у випадках, передбачених законами України, у порядку, встановленому законодавством, з дотриманням вимог кримінального процесуального законодавства, законодавства про захист персональних даних, нормативних актів, що регламентують функціонування Єдиного демографічного реєстру та норм етичного використання.

Для забезпечення допустимості та належності доказів важливе значення мають:

належна процесуальна фіксація отримання біометричних даних;
забезпечення цілісності електронної інформації;

документування процедури зчитування даних;
використання сертифікованого обладнання та програмного забезпечення;
забезпечення можливості перевірки достовірності цифрових файлів.

При використанні цифрових біометричних даних, на практиці виникає низка проблемних питань.

До основних із них належать:

пошкодження або відсутність біометричного документа у загиблій (померлій) особи;

обмежений доступ до електронних носіїв та реєстрів (отримання біометричної інформації потребує дотримання встановлених процедур доступу до персональних даних та використання спеціалізованого обладнання);

необхідність належного технічного забезпечення (необхідність в забезпеченні спеціалізованим програмними комплексами та засобами зчитування електронних носіїв);

низька якість відбитків (через значні посмертні зміни іноді неможливо отримати придатні для порівняння відбитки пальців рук);

фрагментарність об'єктів дослідження (в окремих випадках вибухової травми або сильного термічного впливу зберігатися лише окремі ділянки папілярних узорів).

У зв'язку з цим актуальним є подальше вдосконалення нормативно–правового регулювання використання цифрової біометричної інформації у судово–експертній діяльності, включаючи питання конфіденційності, захисту даних та етичних аспектів.

Судова дактилоскопічна експертиза із використанням зображень відбитків пальців рук, що зберігаються на електронних носіях біометричних документів, є одним із перспективних напрямів ідентифікації тіл (останків) невпізнаних трупів (у тому числі військовослужбовців загиблих унаслідок збройної агресії російської федерації проти України).

Використання цифрових біометричних даних забезпечує достовірність ідентифікації, оперативність проведення експертних досліджень та можливість інтеграції з автоматизованими ідентифікаційними системами. Класичні та сучасні методи дактилоскопії дають змогу отримувати придатні для порівняння дактилоскопічні ознаки й здійснювати встановлення особи померлого (загиблого) навіть за наявності значних посмертних змін.

Перспективним напрямом є більш детальне дослідження та, за умови підтвердження ефективності, впровадження в експертну практику систем обробки біометричних даних, які б забезпечували «реконструкцію» втраченого папілярного узору у цифрових зображеннях відбитків невпізнаних трупів. Йдеться про повне або часткове відновлення зображення папілярного узору на основі фрагментарно збережених, слабовиражених чи пошкоджених ділянок шкірних покривів.

Застосування сучасних технологій для покращення якості зображення відбитків, видалення фонових шумів та візуалізації невидимих чи маловидимих деталей, значно підвищило б якість ідентифікаційної інформації.

Дослідження та комплексне поєднання окремих ознак папілярних узорів (пор, країв папілярних ліній, деталей їх будови) дозволило б відтворювати цілісну структуру узору, створювати його «віртуальну модель» (зокрема шляхом 3D-реконструкції) та використовувати її для проведення експертних досліджень і встановлення особи невідомого трупа. Такий підхід ґрунтувався б на фундаментальних властивостях папілярних узорів – індивідуальності, незмінності та відновлюваності – і міг би стати надійним засобом ідентифікації тіл (останків) невідомих осіб.

Перелік використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96–ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: rada.gov.ua
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651–VI : станом на 2026 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10, № 11–12, № 13. – Ст. 88. – URL: rada.gov.ua
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2341–III // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
4. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297–VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 34. – Ст. 481. – URL: rada.gov.ua
5. Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах : Закон України від 05.07.1994 № 80/94–ВР : станом на 2026 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 31. – Ст. 286. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/80/94-вр>
6. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус : Закон України від 20 лист. 2012 р. № 5492–VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 51. Ст. 716. (Офіц. вид.)
7. Про затвердження Порядку отримання, вилучення з Єдиного державного демографічного реєстру та знищення відцифрованих відбитків пальців рук особи : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 листоп. 2014 р. № 669. Офіційний вісник України. 2014. № 97. С. 2780. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/669-2014-п>
8. Роз'яснення основних положень Порядку повідомлення Уповноваженого щодо визначення обробки персональних даних, яка становить особливий ризик для прав і свобод суб'єктів персональних даних від 08.01.2014. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0003715-14#Text>

9. Методика дактилоскопічних досліджень / [Кузнєцов В. А.,
Кушніренко Н. В., Щавелєв А. В., Димитрова Ю. В.]. Київ : ДНДЕКЦ
МВС України, 2023. 53 с.

DOI <https://doi.org/10.32837/11300.33599>

Гриневич Вікторія

*в.о. директора Центру поліграфологічних досліджень та тестування,
асистент кафедри криміналістики, судових експертиз та поліграфології
Національного університету «Одеська юридична академія»,
м. Одеса, Україна*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-2347-5629>

e-mail: vkghrem@gmail.com

МІЖ ЕФЕКТИВНІСТЮ ТА ВЕРХОВЕНСТВОМ ПРАВА: ПРАВОВІ Й ЕТИЧНІ МЕЖІ ЗАСТОСУВАННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ МЕТОДІВ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

У роботі досліджено правові та етичні межі застосування нетрадиційних методів у діяльності правоохоронних органів в умовах активного розвитку криміналістичних технологій, штучного інтелекту, алгоритмічного профілювання та біометричної ідентифікації. Особливу увагу приділено проблемі відсутності належного нормативного врегулювання таких методів, як психофізіологічні дослідження із застосуванням поліграфа, одорологічна ідентифікація, предиктивне поліцейське патрулювання, розпізнавання облич у публічному просторі та окремі спеціальні техніки допиту.

Ключові слова: нетрадиційні методи, правоохоронні органи, допустимість доказів, верховенство права, штучний інтелект, поліграф, предиктивна поліцейська діяльність, права людини

Hrynevych Viktoria

*Acting Director of the Center for Polygraph Research and Testing,
Assistant Professor of the Department of Criminalistics,
Forensic Examinations and Polygraphology,
National University «Odesa Law Academy»,
Odesa, Ukraine*

BETWEEN EFFICIENCY AND THE RULE OF LAW: LEGAL AND ETHICAL LIMITS OF THE APPLICATION OF NON-TRADITIONAL METHODS IN LAW ENFORCEMENT ACTIVITIES

The paper examines the legal and ethical limits of applying non-traditional methods in law enforcement activities in the context of the rapid development of forensic technologies, artificial intelligence, algorithmic profiling and biometric identification. Particular attention is paid to the problem of insufficient legal regulation of such methods as psychophysiological examinations using a polygraph, odorological identification, predictive policing, facial recognition in public spaces and certain special interrogation techniques.

Key words: non–traditional methods, law enforcement agencies, admissibility of evidence, rule of law, artificial intelligence, polygraph, predictive policing, human rights.

Розвиток криміналістичних технологій та поширення систем штучного інтелекту у сфері публічної безпеки ставлять перед правовою наукою питання, яке залишається без системної відповіді: де проходить межа між допустимим поліцейським інструментарієм та порушенням гарантованих прав особи? Поліграфологічні дослідження, алгоритмічне профілювання, технології дистанційної біометричної ідентифікації усе це вже є частиною правоохоронної практики, однак відповідного законодавчого врегулювання вони так і не отримали. Мета цієї роботи – визначити концептуальні правові й етичні межі застосування нетрадиційних методів через аналіз чинного законодавства, судової практики та теоретичних напрацювань вітчизняної науки.

Нетрадиційні методи у правоохоронній діяльності охоплюють засоби отримання криміналістично значущої інформації, які або не мають прямого нормативного закріплення в процесуальному законодавстві, або перебувають у зоні правової невизначеності з точки зору допустимості одержаних таким чином результатів. До цієї категорії відносять психофізіологічні дослідження із застосуванням поліграфа, одорологічну ідентифікацію, предиктивне профілювання на основі алгоритмів, системи розпізнавання облич у публічному просторі, а також деякі спеціальні техніки допиту. Проблема полягає не в самому факті існування цих методів, а в тому, що правоохоронці вдаються до них у практичній діяльності за відсутності чітких процесуальних гарантій для осіб, яких вони стосуються. Спостерігається характерна розбіжність: той самий метод може бути інституційно дозволеним для оперативного чи кадрового використання і водночас позбавленим доказової сили в суді. Це не лише правова, а й етична проблема, оскільки особа не завжди може ефективно захиститися від наслідків застосування такого методу, навіть якщо його результати офіційно не долучені до справи. Запровадження нетрадиційних методів потребує диференційованого нормативного підходу – не загальної заборони і не безумовного дозволу, а системи правових стандартів, побудованих на принципах пропорційності, судового контролю та добровільної згоди особи.

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України у ст. 94 закріплює критерії оцінки доказів – належність, допустимість, достовірність і достатність, – однак не визначає процесуального статусу жодного з нетрадиційних методів. Ця прогалина призвела до формування судової практики, яка фактично взяла на себе регуляторну функцію. Зокрема, Касаційний кримінальний суд Верховного Суду у постанові від 26 січня 2023 року у справі № 183/3452/19 констатував, що «чинним законодавством не передбачено застосування поліграфа для перевірки показань свідків, потерпілих та обвинувачених чи підозрюваних та використання

отриманих даних після такої перевірки як доказу» [1]. Водночас Кабінет Міністрів України своєю постановою № 449 від 11 травня 2017 року затвердив Порядок проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа у Державному бюро розслідувань [2], що свідчить про визнання методу на рівні виконавчої влади за повної відсутності відповідних норм у процесуальному законодавстві. Описана суперечність є показовою: держава одночасно інституціоналізує метод і відмовляється надавати йому доказову силу. Дослідники В.М. Шевчук та С. Матулене справедливо вказують, що відсутність нормативної визначеності щодо нових технологій у правоохоронній діяльності є системною проблемою, а не окремим казусом, і потребує законодавчого врегулювання з урахуванням міжнародних стандартів захисту прав людини [3].

Питання стає ще більш актуальним з огляду на євроінтеграційний курс України: Регламент ЄС 2024/1689 (Акт про штучний інтелект) відносить системи дистанційної біометричної ідентифікації, що використовуються в режимі реального часу у публічних місцях для цілей правоохоронної діяльності, до категорії неприйнятної ризику та допускає їх використання лише у суворо визначених виняткових випадках [4]. Цей підхід прямо суперечить практиці низки українських міст, де системи відеоаналітики з функцією розпізнавання обличчя вже функціонують у тестовому або повноцінному режимі, однак правові підстави та обмеження їх застосування законодавчо не визначені. Ілюстративним є й досвід предиктивного поліцейського патрулювання: І.А. Федчак у своєму дисертаційному дослідженні детально аналізує проактивні моделі правоохоронної діяльності та доводить, що алгоритмічне прогнозування кримінальної активності може суттєво підвищити ефективність роботи поліції, проте за умови, що його запровадження супроводжується чіткими правовими обмеженнями, незалежним аудитом і механізмами оскарження для осіб, що підпадають під профілювання [5]. Відсутність таких механізмів в Україні означає, що нетрадиційні методи де-факто застосовуються поза будь-яким правовим контролем – що є неприйнятним як з точки зору верховенства права, так і з позиції відповідності зобов'язанням у сфері прав людини.

Аналіз стану правового регулювання нетрадиційних методів у діяльності правоохоронних органів України дає підстави стверджувати про наявність системного розриву між технологічними можливостями правоохоронних органів та нормативно-процесуальним забезпеченням їх реалізації. Цей розрив не є нейтральним: він створює реальні ризики для прав особи і підриває довіру до інститутів правосуддя. Подолання окреслених проблем потребує внесення змін до КПК України в частині визначення процесуального статусу нових криміналістичних методів, розробки підзаконної нормативної бази щодо умов їх застосування та запровадження інституту незалежного судового контролю. Практична цінність запропонованих підходів полягає в тому, що вони не блокують використання ефективних методів протидії злочинності, а встановлюють для

цього прозорі правові рамки – відповідно до стандартів, що діють у державах – членах ЄС.

Перелік використаних джерел:

1. Назаров О.А. Правові позиції Верховного Суду щодо застосування поліграфа в кримінальному судочинстві в Україні. Судово–психологічна експертиза. Застосування поліграфа та спеціальних знань в юридичній практиці: Електронний журнал. К., 2023. № 3 (23). ISSN 2521–1463. DOI: <https://doi.org/10.53672/ej.3.2023.01>
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа у Державному бюро розслідувань» від 11 травня 2017 р. № 449. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/250108285>
3. Матулене С., Шевчук В., Балтрунене Ю. Штучний інтелект в діяльності органів правопорядку та юстиції: вітчизняний та європейський досвід. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2022. Вип. 4 (29). DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.4.2022.02>
4. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act). OJ L, 2024/1689, 12.7.2024. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024R1689>
5. Федчак І.А. Теорія та практика застосування проактивних моделей правоохоронної діяльності: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 / Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2024. 598 с.